

**”Styremedlem så langt det passer” – om varamedlemmers
rettsstilling etter aksjelovene**

Av

Trygve Sørensen

Liten masteroppgave i rettsvitenskap

Ved Universitetet i Tromsø

Det juridiske fakultet

Våren 2009

1	INNLEDNING	3
1.1	TEMA OG PRESENTASJON AV OPPGAVEN	3
1.2	NOEN STORE LINJER	4
1.3	ULIKE TYPER VARAMEDLEMMER	7
1.4	FORHOLDET MELLOM STYRET OG GENERALFORSAMLINGEN	8
1.5	OVERSIKT OVER VARAMEDLEMMERS RETTIGHETER OG PLIKTER	9
2	RETTSKILDEFAKTORER FOR VARAMEDLEMMERS RETTSSTILLING	10
2.1	LOVER	10
2.2	FORSKRIFTER	10
2.3	FORARBEIDER	11
2.4	RETTSPRAKSIS	11
2.5	UNDERRETTSPRAKSIS	11
2.6	JURIDISK TEORI	11
2.7	REELLE HENSYN	11
2.8	”CORPORATE GOVERNANCE” OG PRIVATES PRAKSIS	12
2.9	UTENLANDSKE RETTSKILDER	12
3	NÅR HAR VARAMEDLEMMET FUNGERT SOM STYREMEDLEM?	13
3.1	INNLEDNING	13
3.2	NÆRMERE OM AGANGEN TIL Å VELGE VARAMEDLEMMER	13
3.2.1	<i>Varamedlem for ordinært styremedlem .....</i>	<i>13</i>
3.2.2	<i>Varamedlem for arbeidstakerrepresentant .....</i>	<i>14</i>
3.3	VALG OG VALGBARHET	15
3.3.1	<i>Valg av styremedlem .....</i>	<i>15</i>
3.3.2	<i>Valgbarhet .....</i>	<i>16</i>
3.4	VARAMEDLEMMETS INNTREDEN	18
3.5	VERVETS OPPHØR	19
4	VARAMEDLEMMERS RETTIGHETER OG PLIKTER	20
4.1	INNLEDNING	20
4.2	MØTERETT OG – PLIKT	21
4.2.1	<i>Møterett .....</i>	<i>21</i>
4.2.2	<i>Møteplikt .....</i>	<i>22</i>
4.3	SAMMENKALLINGSRETT	23
4.4	TALE- OG FORSLAGSRETT	24
4.5	STEMMERETT	25
4.6	PROTOKOLLASJONSRETT	26
4.7	FORVALTNING OG TILSYN	27
4.7.1	<i>Problemet .....</i>	<i>27</i>
4.7.2	<i>Plikten til å føre tilsyn med regnskaps- og selvangivelse .....</i>	<i>28</i>
4.7.3	<i>Retten til å få informasjon .....</i>	<i>31</i>
4.8	VARAMEDLEMMERS LOJALITETSPLIKT	34
4.8.1	<i>Innledning .....</i>	<i>34</i>
4.8.2	<i>Retten og plikten til å fratre som inhabil .....</i>	<i>34</i>
4.8.3	<i>Varamedlemmers alminnelige lojalitetsplikt .....</i>	<i>37</i>
4.8.4	<i>Varamedlemmers taushetsplikt .....</i>	<i>39</i>
5	VIRKNINGEN VED BRUDD PÅ REGLENE	40
5.1	INNLEDNING	40
5.2	ERSTATNINGSANSVAR ETTER AKSJELOVEN	40
5.3	STRAFFERETTSLIG ANSVAR	42
6	KILDELISTE	44
6.1	DOMMER	44
6.2	FORARBEIDER	44
6.3	BØKER	45
6.4	ARTIKLER	45

1 Innledning

1.1 Tema og presentasjon av oppgaven

Oppgavens tema er varamedlemmers rettigheter og plikter. Det finnes ingen oversiktlig behandling av spørsmål knyttet til varamedlemmers rettsstilling etter lov 13. juni 1997 nr 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov 13. juni 1997 nr 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven). I teorien har hovedfokus vært mot de ordinære styremedlemmers rettsstilling, mens varamedlemmers rettsstilling bare er nevnt kort i tilknytning til dette.

Grunnen kan være at asl. § 6-9 (asal. § 6-9) bestemmer at lovens bestemmelser om styremedlemmer gjelder tilsvarende for varamedlemmer og observatører "så langt de passer". I følge forarbeidene¹ til aksjelovene av 1997 betyr dette at det er enkelte av bestemmelsene om styremedlemmer som gjelder generelt for varamedlemmer, mens andre bare gjelder når varamedlemmet faktisk har fungert som styremedlem. Et varamedlem vil altså ha ulike rettigheter og plikter avhengig av om han eller hun har fungert eller fungerer som styremedlem eller ikke.

Det uttales videre at et varamedlem ikke kan bli ansvarlig etter reglene som pålegger styremedlemmer ansvar, uten at han eller hun har fungert som styremedlem på det tidspunktet lovovertreddelsen fant sted. Aarbakke mfl. støtter en slik oppfatning, og mener at ansvarsbetingende forhold ikke lett vil kunne oppstå uten at varamedlemmet faktisk har fungert som styremedlem.² Det siktes her til erstatnings- og straffeansvar.

Skillet får imidlertid også betydning for regler i andre lover, slik som ved konkurskarantene³ etter lov 8. juni 1984 nr 58 om gjeldsforhandling og konkurs, og regnskapsplikten etter lov 17. juli 1998 nr 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven).

---

¹ Ot.prp. nr.36 (1993-1994) side 202.

² Aarbakke med flere, "Aksjeloven og allmennaksjeloven", 2 utgave, side 482.

³ RG. 2004. side 484 (Gulating lagmannsrett).

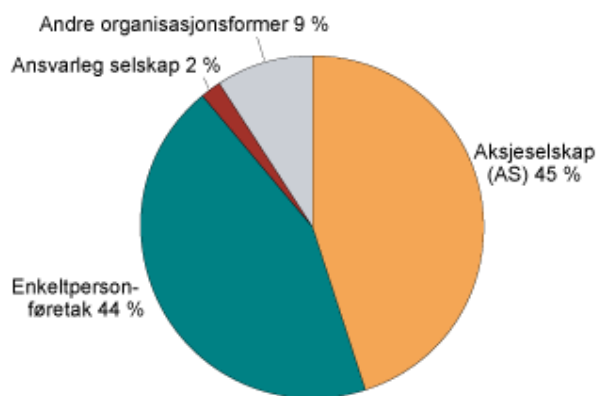
1.2 Noen store linjer

Jeg har valgt å ta med en del statistikk her i starten, for å gi en oversikt over varamedlemmers rolle i norsk næringsliv. Noe av statistikken har jeg fått via offentlig tilgjengelig informasjon hos Statistisk Sentralbyrå, og noe er hentet etter forespørsel. Statistisk sentralbyrå hadde ikke helt fersk statistikk, men den eldre statistikken kan brukes som indikator for hvordan forholdene er i dag.

Et varamedlem er en fysisk person som erstatter et styremedlem hvis det melder forfall til et styremøte. Generalforsamlingen kan etter aksje- og almennaksjeloven velge faste varamedlemmer. På den måten slipper styret å kalle inn til generalforsamling for å velge nytt styremedlem, hver gang det trengs en erstatter for et styremedlem som melder forfall.

Norsk næringsliv består av rundt 300 000 registrerte, aktive foretak i privat sektor (inkludert offentlig eide foretak, ekskludert primærnæringene). Det har vært en jevn økning siden 2001 og frem til i dag. To av tre norske foretak er små foretak med eieren som eneste ansatt.

Føretak etter organisasjonsform. 2007

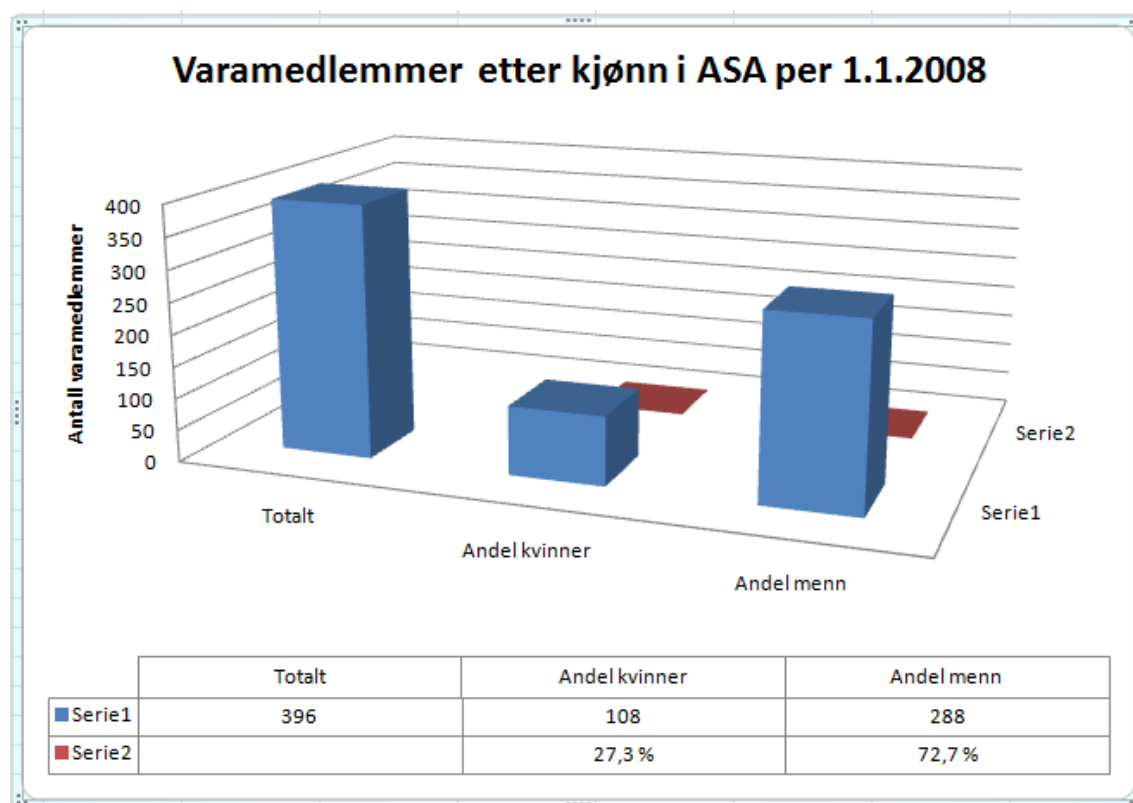

Figur 1: Hentet fra Statistisk Sentralbyrå sin nettside

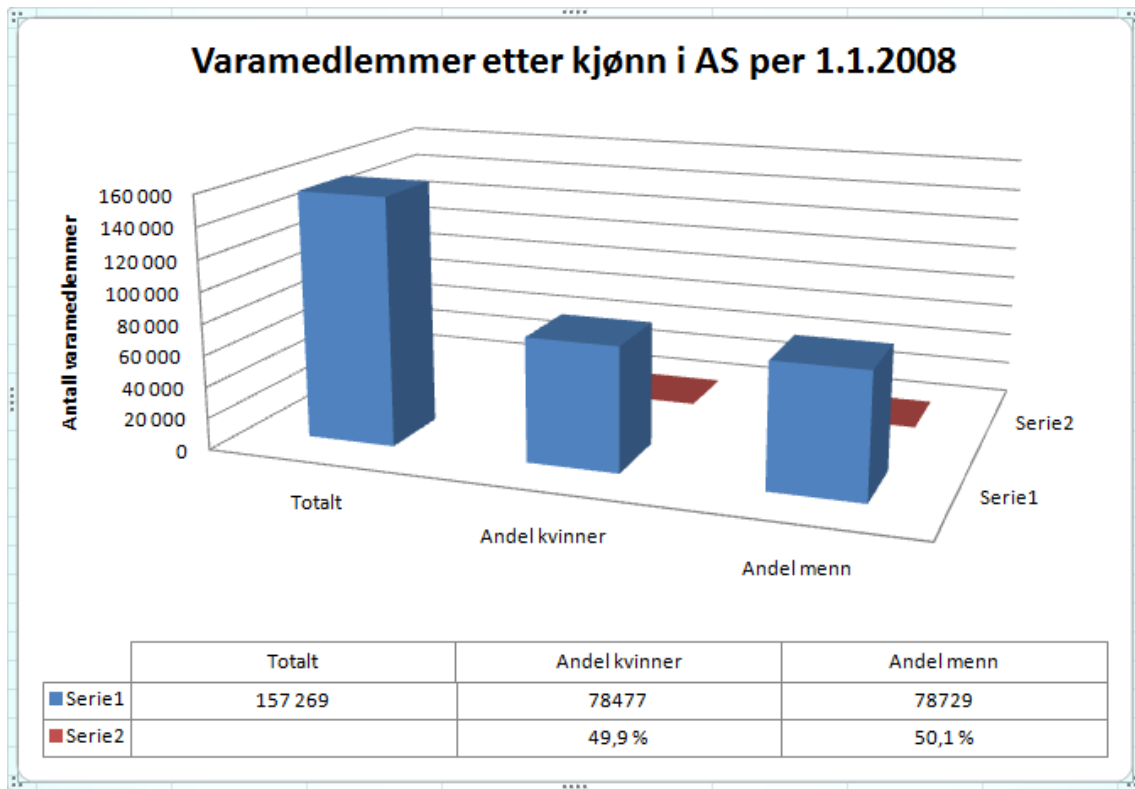
Den vanligste organisasjonsformen er aksjeselskap, etterfulgt av enkeltpersonforetak. Figuren viser den prosentvise fordelingen etter organisasjonsform anno 2007.

Per 1.januar 2007 var det 128 745 aksjeselskap og 417 almennaksjeselskap av i alt 317 805 foretak. Det var ansatt 1 096 705 personer i aksjeselskap og 59 203 i almennaksjeselskap, til sammen 1 155 908, av i alt 1 393 400 ansatte i norske foretak.

Alle aksje- og allmennaksjeselskap skal ha et styre (jf. asl. / asal. § 6-1), og skal registrere antall varamedlemmer til styret (jf. fregl. § 3-1, punkt 4). De følgende diagrammene gir en oversikt over registrerte varamedlemmer etter kjønn:

Figur 1: Jeg har laget diagrammet basert på tall innhentet fra Statistisk Sentralbyrå

Figur 2: Jeg har laget diagrammet basert på tall innhentet fra Statistisk Sentralbyrå.

Det var totalt 157 665 registrerte varamedlemmer per 1. 1 2008 i alle aksje- og almennaksjeselskap. Bare i aksjeselskap var antallet varamedlemmer 157 269, og i almennaksjeselskap var det 396. I aksjeselskap var 49,9 % av varamedlemmene kvinner, og 50,1 % var menn. I almennaksjeselskap var 27,3 % av varamedlemmene kvinner, og 72,3 % var menn.

Folketallet i Norge per 1. 1. 2008 var 4 787 000 (per 1. 1. 2009 var det 4 799 300 etter kvartalvise befolkningsendringer). Grovt regnet er litt under 3 % av Norges befolkning varamedlemmer, hvis man tar hensyn til at enkelte av dem er varamedlem i flere aksjeselskaper. Varamedlemmers rettstilling er således et spørsmål som angår en ganske stor gruppe mennesker.

1.3 Ulike typer varamedlemmer

Adgangen for kompetent organ (generalforsamlingen) til å velge ordinært varamedlem, følger hovedsakelig av reglene i asl. / asal. kapittel 6. Blant varamedlemmer for ordinært styremedlem etter asl. / asal. § 6-1 flg. forutsettes det i asl. § 6-19 (3) at det kan velges en varaleder som skal erstatte styrelederen når han melder forfall.

Ordlyden varaleder og varamedlem viser at det finnes et skille mellom alment og personlig varamedlem. Et alment varamedlem kan erstatte alle styremedlemmene, mens et personlig varamedlem i første rekke erstatter et bestemt styremedlem⁴. Begrunnelsen for å utpeke et personlig varamedlem, for eksempel en varaleder, kan være at organet som utpeker varamedlemmet ønsker en bestemt type kompetanse. En varaleder er for eksempel en person som egner seg godt som styreleder, mens det iblant er verre for et ordinært varamedlem å tre inn som styreleder. Det er også praktisk hvis styret har fordelt ulike funksjoner mellom seg. I så fall kan det være en fordel at et varamedlem som for eksempel er utdannet innen markedsføring trer inn for det styremedlemmet som har ansvaret for markedsføring.

Hvis generalforsamlingen ikke har valgt leder (eller varaleder), så er det styret som helhet som velger sin leder, jf. asl. / asal. § 6-1 (1). Dette gjelder også når et varamedlem har trådt inn som ordinært styremedlem. Styret må da følge valgreglene i asl. / asal. § 6-25 flg. Hvem som er styreleder skal registreres i foretaksregisteret, og tilsvarende gjelder for styremedlemmer og varamedlemmer, jf. fregl. § 3-1, punkt 4. En rekke aksjeselskap registrerer også hvem som er varaleder (nestleder), men det er ingen plikt. Dette følger antitetisk av fregl. § 3-1, punkt 4.

Reglene om arbeidstakerrepresentanter følger hovedsakelig av asl. § 6-4 og asal. § 6-3. En arbeidstakerrepresentant er et styremedlem som blir valgt av flertallet av de ansatte blant de ansatte. For arbeidstakerrepresentanter er det en spesiell ordning med observatører i styret. I stedet for varamedlem er det observatøren som erstatter arbeidstakerrepresentanten når han melder forfall. Varamedlemmet for arbeidstakerrepresentanten erstatter på sin side observatøren. Nærmere om dette i pkt. 3. 2. 2. Observatørordningen⁵ behandles ikke

---

⁴ Carl Sverlov, "Aktiebolagets suppleanter", Stockholm 2002, side 64.

⁵ Tore Braathen, "Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrette", TfR-1988, side 780.

inngående i denne oppgaven, men varamedlemmer for observatører vil bli nevnt i tilknytning til enkelte av rettighetene og pliktene.

Andre ganger hvor det kan være aktuelt med varamedlemmer er når aksjeselskapet har bedriftsforsamling, tilsynskomite eller avviklingsstyre. I tillegg til reglene om vararevisor jf. asl. § 7-1 (1) faller denne typen varamedlemmer utenfor oppgaven.

1.4 Forholdet mellom styret og generalforsamlingen

Aksje- og almennaksjeselskap skal i tillegg til et styre ha en generalforsamling, jf. asl. / asal. kapittel 5. Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet, jf. asl. / asal. § 5-1 (1). En viktig del av denne myndighet er adgangen til å velge ordinære styremedlemmer og varamedlemmer, eller eventuelt å avsette dem.

Et styre- eller varamedlem kan ikke kreve å bli stående i stillingen som varamedlem gjennom hele tjenestetiden han er valgt for. Generalforsamlingen kan når som helst avsette ham, hvis den f.eks. er misfornøyd med det arbeidet han gjør, jf. aksjelovene § 6-7 (2), første punktum.

Det er lite praktisk at generalforsamlingen avsetter et styre- eller varamedlem den er fornøyd med, men uansett så trenger den ikke begrunne hvorfor den vil avsette styre- eller varamedlemmet. Det eneste som trengs er alminnelig flertall i generalforsamlingen jf. asl. / asal. § 5-17 (2) jf. (1).

Ekklusiviteten for generalforsamlingen skiller vervet som styre- og varamedlem fra et vanlig arbeidsforhold. I et vanlig arbeidsforhold krever loven saklig begrunnelse fra arbeidsgiver før arbeidsforholdet kan bringes til opphør, jf. lov 17. juni 2005 nr 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv (arbeidsmiljøloven) § 15-7 (1). Det finnes heller ingen regler om fortrinnsrett for tidligere styre- og varamedlemmer slik som i et arbeidsforhold. Styre- og varamedlemmer har ikke noe oppsigelsesvern i arbeidsrettslig forstand.

Det overordnede mål for aksjeeierne som sitter i Generalforsamlingen er at aksje- eller almennaksjeselskapet skal tjene penger i nåtid og i fremtiden. De vil ha mest mulig avkastning eller gevinst på sin investering (aksjeeierandelen), og hvis de føler styret som

helhet eller det enkelte styremedlemmet ikke ivaretar dette målet på en tilfredsstillende måte, så kan de avsette dem. I blant er det uenighet mellom ulike aksjeeier og styret om hvilken retning selskapet skal ta. Dette kan føre til maktkamp mellom de aksjeeiere som ønsker at styret skal fortsette og de som ønsker å avsette det. I blant er ønsket om å avsette styret så sterkt at de henvender seg til mindre aktive og små aksjeeiere for å samle flertall i generalforsamlingen.

Et av kravene fra "opprørerne" i den såkalte kampen om Opticom var å kaste det sittende styret for å velge et nytt styre. De ønsket sine egne folk i styret, bl.a. H. Christensen som styreformann. For å oppnå dette kjøpte de opp annonseplass i enkelte medier for å nå andre minoritetsaksjonærer med sitt budskap. De klarte til slutt å få flertall på generalforsamlingen.

Hvis de klarer å overbevise disse aksjeeierne og de til sammen har flertall, så kan de avsette et styre som er ønsket av en eier som for eksempel har rett under 50 % av aksjene i selskapet

1.5 Oversikt over varamedlemmers rettigheter og plikter

En rettighet er noe varamedlemmet kan men ikke skal gjøre (eller ikke gjøre), for eksempel når han er gitt møterett til et styremøte uten å være innkalt. En plikt er noe varamedlemmet skal gjøre (eller ikke gjøre), for eksempel møteplikt og lojalitetsplikt. Hvis han ikke overholder sine plikter, så kan han i verste fall bli holdt ansvarlig for sitt pliktbrudd.

Enkelte av rettighetene er også en plikt. Varamedlemmet vil for eksempel både ha en rett og en plikt til å fratre som inhabil. Denne tosidigheten ved enkelte av rettighetene vil komme frem av sammenhengen. Jeg har valgt å fokusere på en del viktige rettigheter og plikter, så gjennomgangen er ikke ment å være uttømmende.

Innholdet i rettighetene og pliktene er behandlet i del 4 av oppgaven. Noen av rettighetene som drøftes er møterett, sammenkallingsrett, tale- og forslagsrett, stemmerett, protokollasjonsrett, og retten til å få informasjon. Noen av pliktene som behandles er møteplikten, lojalitetsplikten, plikten til å fratre som inhabil, taushetsplikt, plikten til forsvarlig organisering av virksomheten, plikten til å føre tilsyn for eksempel med at selskapet overholder sin regnskapsplikt, og plikten til å gi informasjon.

I del 2 behandles de relevante rettskildefaktorene. Deretter behandles når det kan velges varamedlemmer, når varamedlemmet har fungert som styremedlem, og når vervet opphører, jf. del 3. Et gjennomgående spørsmål er jo hvilke rettigheter og plikter varamedlemmet har på ulike tidspunkt i sitt verv. Til sist vil jeg kort behandlet ulike ansvarsregler som kan bli aktuelle ved brudd på pliktreglene, jf. del 5 jf. del

2 Rettskildefaktorer for varamedlemmers rettsstilling

2.1 Lover

De mest relevante lovene for denne oppgaven er lov om aksjeselskaper av 13. juni nr 44 1997 (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper av 13. juni nr 45 1997 (almennaksjeloven). Aksjeloven er skreddersydd for aksjeselskap med færre eiere, mens almennaksjeloven passer best for aksjeselskap med flere eiere som skiftes ut oftere.

De to lovene har enkelte forskjellige bestemmelser vedrørende varamedlemmer, for eksempel er det bare aksjeloven som på nærmere vilkår har påbud om varamedlem, jf. asl. § 6-3 (1), annet punktum, sml. asal. § 6-3 (1). Forskjellene vi komme frem av sammenhengen. I tillegg har lovene en rekke like bestemmelser om varamedlemmer, for eksempel asl. § 6-9 og aasl. § 6-9.

Ut over disse lovene berøres også en del særlover, f.eks. regnskapsloven, konkursloven og lov 22. mai 1902 nr 10 almindelige borgerlig Straffelov (straffeloven).

2.2 Forskrifter

I denne oppgaven er det kun en forskrift som brukes. Det er forskrift 18. desember 1998 nr 1205 om ansattes rett til representasjon i aksjeselskapers og allmennaksjeselskapers styre og bedriftsforsamling m.v. (representasjonsforskriften).⁶

---

⁶ Fastsatt ved kgl. res. 18. desember 1998 med hjemmel i lov av 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) § 6-4, § 6-5 og § 6-35 og lov av 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven) § 6-4, § 6-5, § 6-35 og § 6-37 samt lov av 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) § 28 tredje ledd.

2.3 Forarbeider

Det er en rekke relevante forarbeider for dette emnet. For aksjelovenes vedkommende benyttes for eksempel NOU 1992: 29, (Ot prp.nr. 36 (1993-94)), NOU 1996: 3, Ot.prp. nr.23 (1996-97) og Innst. O. nr.80 (1996-97). Forarbeider til særlover kan også ha relevans for oppgaven.

2.4 Rettspraksis

Det finnes lite Høyesterettspraksis som direkte omhandler varamedlemmers rettsstilling. Enkelte dommer om styremedlemmer kan imidlertid ha en viss rettskildemessig verdi..

2.5 Underrettspraksis

Underrettsdommer er det også lite av, men det finnes et par lagmannsrettsdommer. Disse har behandlet spørsmålet om når et varamedlem faktisk har fungert eller ikke fungert som styremedlem, og særlig om betydningen av dette for beslutning om konkurskarantene.

2.6 Juridisk teori

Det er skrevet mye om styremedlemmers rettigheter og plikter, men ikke så mye om varamedlemmers rettigheter og plikter. De som skriver om varamedlemmer gjør det ganske kort.

2.7 Reelle hensyn

Akjeeierne er interessert i å få avkastning eller gevinst på sin investering. Vinningsformålet ligger ofte til grunn for reglene om styremedlemmers rettigheter og plikter.

Selskapsfremmede interesser, som for eksempel varamedlemmets egen interesse, skal ikke prioriteres fremfor aksjeeiernes interesser.

Arbeidstakerrepresentanter, observatører og deres varamedlemmer velges av hensyn til bedriftsdemokratiet, dvs. ”de ansattes medbestemmelsesrett paa deres Arbeidsplass” jf. grl. § 110, annet ledd. Hensikten med reglene om medbestemmelsesrett er at de ansatte skal få innflytelse på arbeidsgiverens styringsrett. I aksjeselskap med et visst antall ansatte er det særlig viktig at arbeidstakerne som gruppe høres og gis innflytelse.

Har aksjeselskapet flere enn 30 ansatte skal medbestemmelsesretten utøves gjennom styreerrepresentanter, men det finnes også andre måter å gi de ansatte reell innflytelse. For eksempel ved drøftelse av selskapsrettslige spørsmål med de tillitsvalgt i bedriften jf. Hovedavtalen mellom LO og NHO § 9-3 eller delegering og desentralisering inne bedriften, jf. Hovedavtalen mellom LO og NHO § 9-2.

2.8 ”Corporate governance” og privates praksis

I tillegg til disse kildene finnes det også såkalte corporate governance-koder som ikke er rettslig bindende, men som mange selskaper følger. I Norge er det for eksempel en del aksjeselskaper som følger anbefalingene fra Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES). NUES har ifølge § 2 i vedtektene som formål å arbeide for ”god eierstyring og selskapsledelse i foretak som er eller ønsker å bli opptatt til notering på norske regulerte merker og i andre foretak med spredt eierskap”. Dette innebærer at de skal utgi og gjøre anbefalingen kjent for aktører på finansmarkedene.

Selv om anbefalingen retter seg hovedsakelig mot ASA, så er det likevel en del AS som følger anbefalingene. Anbefalingene kan således fungere som tolkningsmomenter i deler av oppgaven.

2.9 Utenlandske rettskilder

Aksjelovene bygger på den opphevede lov 4.juni 1976 nr 59 om aksjeselskaper. Den loven var i sin tid et resultat av et nordisk samarbeid omkring selskapslovgivningen. Man ønsket å få stor likhet mellom selskapsretten i de nordiske landene for at det skulle være lettere for

selskapene å forstå hverandre på tvers av grensene, og lette arbeidet ved for eksempel fusjon eller oppkjøp.

En rekke av bestemmelsene om varamedlemmer har likhetstrekk med dem man finner i den opphevede 1976-loven. I de nye aksjelovene har imidlertid lovgiver gjort bestemmelsene mer tydelige. I tillegg var tanken med de nye lovene å få dem i overensstemmelse med EU-retten jf. lov 27.nov. 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven) § 1 flg.

Det at aksjelovene bygger på 1976-loven innebærer at selskapsretten i de nordiske landene (Danmark, Finland og Sverige) fortsatt har relevans for den norske selskapsretten. De nordiske landene er i tillegg medlem av EØS, så de endringer som har skjedd i den norske selskapsretten de siste årene vil være fanget opp av de nordiske landenes selskapsrett. Derfor bruker jeg en del rettskilder fra de nordiske landene, særlig svensk litteratur.

3 Når har varamedlemmet fungert som styremedlem?

3.1 Innledning

En forutsetning for at et varamedlem skal kunne fungere som styremedlem er en rett eller plikt for aksjeselskapet til å velge varamedlem, jf. 3.2 og 3.3. I tillegg må varamedlemmet velges på lovlig måte og være valgbart, jf. 3.3. Varamedlemmets inntreden og vervets avslutning er behandlet i punkt 3.4 og 3.5.

3.2 Nærmere om agangen til å velge varamedlemmer

3.2.1 Varamedlem for ordinært styremedlem

Et aksjeselskap med aksjekapital på mer enn tre millioner skal ha et styre med minst tre styremedlemmer, jf. asl. § 6-1, 1.punktum. Det er da generalforsamlingen som bestemmer om det skal velges varamedlemmer, jf. asl. § 6-3 (1), 1. punktum. Generalforsamlingen har en rett til å velge varamedlem, men ingen plikt.

Hvis et aksjeselskap har en aksjekapital på mindre enn tre millioner kan styret ha færre enn tre medlemmer, jf. asl. § 6-1, 2 punktum. Generalforsamlingen velger først om styret skal ha et eller to medlemmer, og i så fall skal det velges minst ett varamedlem, jf. § 6-3 (2), annet punktum. Aksjeselskapet har en rett til å ha mindre enn tre styremedlemmer, og i så fall har generalforsamlingen en plikt til å velge minst ett varamedlem. Det er imidlertid ingenting i veien for at generalforsamlingen velger flere enn to styremedlemmer, og i så fall trenger den ikke velge varamedlem.

Plikten til å ha varamedlem var en nyskaping i asl. 1976 § 49, og ble videreført i asl. 1997. I følge forarbeidene⁷ var begrunnelsen at den skulle sikre kontinuitet for styret i tilfeller hvor et styremedlem dør eller blir syk, eller av andre grunner ikke kan utføre sine funksjoner. Hvis det ikke var noen plikt til å velge varamedlem, så ville et styre med bare ett styremedlem risikere å stå uten styremedlem. I aksjeselskap med to styremedlemmer kan plikten hindre at det ene styremedlemmet får for stor innflytelse over selskapet, og dermed forebygge potensielle konflikter.

En tilsvarende plikt til å velge varamedlemmer for styremedlemmer finnes ikke for allmennaksjeselskap. Disse skal, i likhet med aksjeselskap med aksjekapital på mer enn tre millioner, alltid ha et styre med minst tre medlemmer jf. aasl. § 6-1 (1), første punktum. Generalforsamlingen i allmennaksjeselskapet bestemmer om det skal velges varamedlemmer, jf. aasl. § 6-3 (1), første punktum. Dette gjelder ikke varamedlemmer som de ansatte i selskapet skal velge, jf. asal. § 6-3 (2).

3.2.2 Varamedlem for arbeidstakerrepresentant

I et aksje- eller allmennaksjeselskap som ikke har en bedriftsforsamling kan et flertall av de ansatte kreve at det velges styremedlemmer og observatører med varamedlemmer av og blant de ansatte.

Antallet styremedlemmer og observatører med varamedlemmer avhenger da av hvor mange som er ansatt i selskapet, jf. asl. § 6-4 og asal. § 6-3. I mindre aksjeselskaper med få ansatte

---

⁷ NUT. 1970: 1, merknad til § 49, side 115.

vil arbeidstakerne ikke ha det samme behovet for å få formell innflytelse på selskapet som i store selskaper. I små selskaper er det ofte et tettere bånd mellom ledelsen og de ansatte, og de vil på den måten bli hørt og kanskje ha en sterkere uformell innflytelse.⁸

I følge representasjonsforskriften § 18, første punktum skal det ved flertallsvalg velges så mange vararepresentanter som det velges medlemmer og observatører, med tillegg av to. Dette betyr for eksempel at et aksjeselskapet som har flere enn 30 ansatte skal velge to varamedlemmer for det ene styremedlemmet og to varamedlemmer for den ene observatøren, jf. asl. § 6-4 (1) og asal. § 6-3 (1).

Ved forholdstallsvalg skal hver liste tildeles så mange vararepresentanter som den er tildelt medlemmer og observatører, med tillegg av to, jf. representasjonsforskriften 18, første ledd, annet punktum.

Hvis selskapet har bedriftsforsamling skal styret ha minst fem medlemmer jf. asl. § 6-1 (1) annet punktum. I så fall er det bedriftsforsamlingen som velger styre- og varamedlemmer, jf. asal. § 6-37.

3.3 Valg og valgbarhet

3.3.1 Valg av styremedlem

Det varamedlemmet som får flest stemmer av de avgitte stemmer anses for valgt av generalforsamlingen, jf. asl. § 15-17 (1) jf. (2). Generalforsamling kan på forhånd bestemme at det skal holdes ny avstemning dersom ingen av kandidatene får flertall, jf. (2). Hvis ingenting er bestemt på forhånd, så blir varamedlemmet valgt ved loddtrekning jf. (2) og (3).

Liknende regler finnes for arbeidstakerrepresentanter. Et varamedlem for arbeidstakerrepresentant og observatør blir valgt av og blant de ansatte, enten ved flertallsvedtak eller ved forholdstallsvalg, jf. representasjonsforskriften § 18.

---

⁸ Henning Jakhelln, "Oversikt over arbeidsretten", 4. utgave Oslo 2006 (2. opplag 2007), pkt 7.5 side 677.

Ved flertallsvalg blir den kandidaten som har flest stemmer etter arbeidstakerepresentant (er) og observatør (er) valgt til vararepresentant, jf. representasjonsforskriftens § 14, åttende ledd. Stemmetallet avgjør hvem som blir første, annen etc. vararepresentant, jf § 14, niende ledd jf. § 18. De nærmere reglene om fremgangsmåten ved flertallsvalg følger av forskriftens § 13, og ved forholdstallsvalg § 14.

3.3.2 Valgbarhet

En person som er satt i konkursskarantene etter kkl. § 142, tredje ledd, kan ikke påta seg eller utøve nye verv som varamedlem for styret. Det samme gjelder for umyndiggjorte og mindreårige, jf. asl. § 6-11 (3) jf. vergemålslovens § 1.

Hvis varamedlemmet allerede er valgt, og det oppdages at varamedlemmet er mindreårig, umyndiggjort eller satt i konkursskarantene etter §§ 142 og 143, så opphører vervet som varamedlem, jf. asl. §§ 6-8, annet ledd jf. § 6-9. Styret skal da sørge for valg av nytt varamedlem for resten av tjenestetiden, jf. § 6-8 (1) første punktum, annet komma eller la det utstå til neste ordinære generalforsamling, jf. (2).

Tilsvarende gjelder for arbeidstakerrepresentanter og observatører. I følge representasjonsforskriften § 11 (1) må arbeidstakerrepresentanter og observatører være myndig og ikke i konkursskarantene etter kkl. §§ 142 og 143. Varamedlemmer som skal tre inn for observatører er ikke uttrykkelig nevnt i bestemmelsen, men de samme reglene må gjelde for dem.

Arbeidstakerrepresentanter og observatører med varamedlem kan ikke ha verv som ansattrepresentant i flere selskapers styrende organer samtidig, jf. representasjonsforskriften § 11 (2), f.eks. varamedlem for arbeidstakerrepresentant og observatør, kombinert med observatør for bedriftsforsamlingen i annet aksjeselskap. Begrunnelsen for regelen er at det skal være flest mulig ansatte involvert i bedriftsforsamlingens arbeid.⁹ Dette gjelder likevel ikke verv i flere styrende organer innenfor samme konsern, jf. representasjonsforskriften § 11 (1). Varamedlemmet kan imidlertid ha møte- og talerett for bedriftsforsamlingen, asl. § 6-38 (1), annet punktum.

---

⁹ Tore Braathen, "Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrett", TfR-1988, side 780

Ettr asl. § 6-11 (1) skal daglig leder og minst halvdel av styrets medlemmer være bosatt i riket, hvis de ikke har fått dispensasjon fra Kongen. Dette gjelder ikke statsborgere som er part i EØS-avtalen. De landene som er part i EØS-avtalen er nevnt i forordet til EØS-avtalen.

Hvis aksjeselskapet bare har et styremedlem, så må dette styremedlemmet være bosatt i riket.¹⁰ Det er ikke tilstrekkelig at bare varamedlemmet er bosatt i riket.

Hvis varamedlemmet ikke er bosatt i riket, så kan det ikke fungere som styremedlem, hvis aksjeselskapet har enestyre. Dette betyr strengt tatt ikke at et varamedlem som ikke fungerer som styremedlem må oppfylle bostedskravet, men i så fall kunne selskapet like gjerne vært uten varamedlem. Dette tilsier at også varamedlem som ikke fungerer som styremedlem må oppfylle bostedskravet.

Hvis styret har to medlemmer og det ene styremedlemmet ikke oppfyller bostedskravet, så oppfyller styret bostedskravet og det er beslutningsdyktig. I dette tilfellet trenger varamedlemmet bare å være bosatt i riket, hvis det skal erstatte styremedlemmet som er bosatt i riket. Hvis varamedlemmet skal erstatte det andre styremedlemmet, så må varamedlemmet være bosatt i riket. Dette tilsier at bostedskravet også må gjelde for et varamedlem som ikke fungerer som styremedlem.

Hvis de to ordinære styremedlemmene er bosatt i riket, så trenger ikke varamedlemmet være bosatt i riket. I dette tilfellet vil jo styret alltid være beslutningsdyktig etter ordlyden i asl. § 6-11 (1), selv når varamedlemmet fungerer som styremedlem.

I de nevnte tilfellene hvor styret består av ett eller to styremedlemmer, så plikter styret å ha ”minst ett varamedlem” jf. asl. § 6-3 (1), annet punktum. Hvis generalforsamlingen velger at styret skal ha flere enn ett varamedlem, så må antagelig ett av dem være bosatt i riket. Oppfatningen har vært at varamedlemmene i slike tilfeller regnes som en egen gruppe.¹¹ Hvis styret for eksempel har to styremedlemmer og to varamedlemmer, så må minst ett av styremedlemmene og ett av varamedlemmene ha oppfylt bostedskravet.

---

¹⁰ Rt. 1993: 429 (Høyesteretts kjæremålsutvalg), nederst side 430.

¹¹ Mads Henry Andenæs, ”Aksjeselskaper og almenaksjeselskaper”, 2. utgave, Oslo 2006, side 341.

Et varamedlem kan for øvrig ikke være revisor i aksjeselskapet, jf. revisorloven § 4-1, annet ledd nr 4. Et ordinært varamedlem kan imidlertid være daglig leder i aksjeselskapet, men ikke ikke fungere som styreleder, forutsatt i asl. § 6-1 (2) annet punktum. Andre rollekombinasjoner kan rammes av inhabilitetsreglene. Nærmere om dette i pkt 4.8.2.

3.4 Varamedlemmets inntreden

I følge aksjelovens § 6-24 (3) skal et varamedlem innkalles hvis noen i styret skal ha forfall. Ordlyden forfall forstås som fravær, dvs. at et styremedlem ikke kan møte på styremøtet. Fraværet kan enten være absolutt, for eksempel ved styremedlemmets egen død og når styremedlemmet trekker seg, eller midlertidig for eksempel ved egen sykdom, sykdom hos barn eller barnepasser, graviditet, og dødsfall i nærmeste familie.

Innkalling av et ordinært varamedlem må skje på samme måte som ved innkalling av ordinære styremedlemmer, jf. asl./asal. § 6-9. Etter asl. § 6-22 skal styrebehandling varsles ”på hensiktsmessig måte og med nødvendig frist”. I følge forarbeidene¹² innebærer dette at styret skal ha et tilfredsstillende behandlingsgrunnlag. Styremedlemmene skal på forhånd få tilsendt en skriftlig dokumentasjon som gir dem ”grunnlag for å sette seg inn i hva saken gjelder og gjøre seg opp en mening om den”¹³. Det vil variere noe fra sak til sak hvor lang tid et varamedlem bruker på dette. Det er ingen formkrav etter aksjeloven, men det sentrale er at varamedlemmene kan nås via det kommunikasjonsmiddel som brukes.

Ved akutt sykdom, død og når et styremedlem trekker seg kort tid før styremøtet, eller ved såkalte hastesaker, så vil det være vanskelig å gi et varamedlem et tilfredsstillende behandlingsgrunnlag. Hvis det er mange saksdokumenter å oppdatere seg på, så kan det være forsvarlig å utsette møtet slik at varamedlemmet får tid til å tilegne seg og prosessere informasjonen i disse.

Aksjelovene inneholder ikke regler om hvilken rekkefølge ordinære varamedlemmer skal innkalles. Varamedlemmer for arbeidstakerrepresentanter og observatør som er valgt ved flertallsvalg innkalles i den rekkefølgen de er valgt, jf. representasjonsforskriften § 18, 3.ledd.

---

¹² Ot.prp. nr.23 (1996-1997), side 150.

¹³ Ot.prp. nr.23 (1996-1997), side 73.

I praksis benytter nok noen aksjeselskap den samme fremgangsmåte ved innkalling av ordinære varamedlemmer, men det er ingenting i veien for å bestemme noe annet for eksempel i vedtektene.

Varamedlem for arbeidstakerrepresentant som er valgt ved forholdstallsvalg skal innkalles fra den samme liste som det styremedlem eller den observatør vedkommende skal erstatte, jf. representasjonsforskriften § 18, tredje ledd. Liknende bestemmelser finnes antagelig også vedrørende ordinære varamedlemmer, for eksempel at det avtales at et bestemt varamedlem skal erstatte et bestemt styremedlem som er valgt av en gruppe aksjeeiere.

I de tilfeller det er valgt observatør, skal observatøren rykke opp på arbeidstakerrepresentantens plass, og første vararepresentant skal innkalles som observatør, jf. representasjonsforskriften § 18, tredje ledd, tredje punktum. Dette betyr, som nevnt i innledningen, at en arbeidstakerrepresentant som melder forfall til styremøtet erstattes av observatøren, mens varamedlemmet for arbeidstakerrepresentanten erstatter observatøren.

3.5 Vervets opphør

Hovedregelen er at varamedlemmer, i likhet med styremedlemmer, tjenestegjør i to år, jf. asl. § 6-6 (1). Tjenestetiden kan ikke i vedtektene gjøres kortere enn to år. Den kan imidlertid gjøres lenger, men aldri mer enn 4 år, jf. (1). Vervet kan opphøre ved tilbaketreden eller avsetting, jf. asl. § 6-7 eller ved avslutningen av den ordinære generalforsamling i det året tjenestetiden utløper, jf. asl./asal. § 6-6.

Liknende regler gjelder for varamedlem for arbeidstakerrepresentant og observatør følger av representasjonsforskriften § 17. Arbeidstakerrepresentanter og observatører med varamedlemmet kan imidlertid ikke avsettes av flertallet av de ansatte eller generalforsamlingen, jf. forskriften § 6-7 (2), andre punktum. Det er klart at tjenestetiden ikke kan gjøres kortere enn to år i vedtektene eller ved flertalletsbeslutning av de ansatte.

Sammenhengen i aksjelovene og forskriften tilsier også at tjenestetiden neppe kan gjøres lenger for arbeidstakerrepresentanter og observatører med varamedlemmer, jf. for eksempel representasjonsforskriften § 17, første ledd, fjerde og femte punktum.

Hvis en arbeidstakerrepresentant eller observatør valgt av de ansatte slutter i selskapet, så opphører vervet, jf. representasjonsforskriften § 17. Tilsvarende må gjelde for deres varamedlemmer. Ved oppsigelse vil arbeidsforholdet opphøre etter at oppsigelsestiden er ute. Ved avskjed opphører arbeidsforholdet øyeblikkelig. Normalt beholder nok arbeidstakeren vervet ut oppsigelsestiden. Hvis det ikke er foretatt suppleringsvalg i løpet av oppsigelsestiden, så beholder han vervet inntil suppleringsvalg er gjennomført. Ved avskjed er nok en slik rett mer usikker. Hvis arbeidstakeren velger å benytte seg av sin rett til å fortsette i stillingen, jf. aml. § 15-11 (1), så beholder varamedlemmet vervet som før inntil saken er rettskraftig avgjort. Det nye medlemmet velges ved suppleringsvalg etter representasjonsforskriften § 19.

Styret kan treffe vedtak om at de ansattes rett til styrerepresentasjon skal opphøre dersom selskapet har 30 ansatte eller færre, jf. representasjonsforskriften § 7, første ledd. Dette er en naturlig regel sett i sammenheng med vilkårene for valget av ansattes styrerepresentasjon i asl. § 6-4 (1). De ansattes styrerepresentasjon opphører imidlertid først når funksjonstiden løper ut, jf. § 7, annet ledd. Aksje- eller almennaksjeselskapet trenger ikke lenger å ha ansatterepresentasjon.

En tilsvarende regel gjelder for aksje- eller almennaksjeselskap som hadde 50 ansatte jf. asl. § 6-4 (2), og i funksjonstiden får færre enn 50 ansatte. Når funksjonstiden utløper så etableres det samtidig ansatterepresentanter i overensstemmelse med asl. § 6-4 (1), jf. representasjonsforskriften § 7, tredje og fjerde ledd. Det samme må gjelde hvis selskapet har flere enn 200 og det er avtalt at det ikke skal være bedriftsforsamling. Da etableres det ansatterepresentanter i tråd med § 6-4 (2) når funksjonstiden er ute.

4 Varamedlemmers rettigheter og plikter

4.1 Innledning

I denne delen av oppgaven skal jeg drøfte en del utvalgte rettigheter og plikter knyttet til vervet som varamedlem. Disse rettighetene og pliktene er sentrale og det er en fordel at varamedlemmer har kjennskap til disse.

4.2 Møterett og – plikt

4.2.1 Møterett

Det finnes ingen bestemmelser i aksjelovene som gir et varamedlem en generell møterett til aksjeselskapets styremøter eller generalforsamlingen. Møteretten for et ordinært varamedlem oppstår ved innkallelsen til styremøte. Hvis det er mulig, så kan det være en fordel at varamedlemmet informeres i innkallelsen om hvor lenge han skal fungere som styremedlem. Hvis styremedlemmet har absolutt fravær, så kan det hende at varamedlemmet erstatte ham permanent. Det er imidlertid opp til generalforsamlingen om de vil velge nytt styremedlem eller nytt varamedlem. Ved midlertidig fravær, så erstatter varamedlemmet styremedlemmet i den tiden styremedlemmet er borte. Et varamedlem som ble innkalt og deltok ved ett styremøte kan ikke bruke dette som grunnlag for møterett ved fremtidige styremøter, med mindre noe annet er avtalt.

Det er kanskje lite praktisk at et styre nekter et varamedlem å møte på et styremøte. Det kan jo være en fordel for styret at et varamedlem er oppdatert på styrets arbeid i tilfelle han ved en senere anledning må innkalles. Det at et varamedlem møter på styremøtet endrer neppe varamedlemmets rettsstilling så lenge de ordinære styremedlemmene er tilstede.¹⁴ Det kan imidlertid tenkes at et varamedlem som deltar på styremøtet erstatter et styremedlem som tilfeldigvis ikke møter opp. Han vil i en slik situasjon ha de samme rettighetene og pliktene som et ordinært styremedlem.

Varamedlem for arbeidstakerrepresentant og observatør har heller ingen generell møterett. Møteretten oppstår når han blir innkalt. Hvis det er observatøren som medler forfall, så erstattes han av varamedlemmet. Hvis det er arbeidstakerrepresentanten i styret som melder forfall, så erstattes han av observatøren, og varamedlemmet erstatter observatøren.

Det er ingen bestemmelser som uttrykkelig gir varamedlemmer en møterett på generalforsamlingen. Et varamedlem som fungerer som styremedlem har imidlertid rett til å

---

¹⁴ Mads Henry Andenæs, "Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper", 2. utgave, Oslo 2006, side 338.

møte på generalforsamlingen i samme grad som andre styremedlemmer. Møterett for styremedlemmer følger av asl. § 5-4 (1). Tilsvarende må nok også gjelde for varamedlemmer som ikke har fungert som styremedlemmer, jf. asl. § 6-9. Et styremedlem eller varamedlem kan for øvrig ha tillatelse til å møte på generalforsamlingen som aksjeeier eller som en aksjeeiers fullmektig, jf. asl. § 5-2 (1). Et styre- eller varamedlem som møter på generalforsamlingen som aksjeeier kan ikke nektes stemmerett på generalforsamlingen, fordi han ikke har stemmerett som styre- eller varamedlem.

Hvis et varamedlem møter på et styremøte uten å ha akseptert innkallelsen og styret har innkalt varamedlem nr 2, så har neppe varamedlem nr 1 verken rett eller plikt til å møte på styremøtet.

4.2.2 Møteplikt

Det er ingen bestemmelser i aksjelovene som bestemmer at et varamedlem, som ikke er innkalt, har en møteplikt til styremøter. Det finnes heller ingen slik regel om for varamedlem for arbeidstakerrepresentant og observatør.

I forløperen til asl. § 6-24 (2) i den tidligere aksjeloven var ordlyden i § 8-10 første ledd tredje punktum at varamedlemmet (den gang var navnet varamann) skal "gis høve til å møte", og ordlyden i utkast til ny aksjelov var "så vidt mulig varamedlem innkalles".¹⁵ Dette ble til slutt "skal varamedlemmet innkalles". Departementet mente ikke ved dette å skape noen realitetsendring. Ordlyden viser at det er en plikt for styret til å innkalle varamedlem ved forfall hos styremedlem, i den grad det er praktisk mulig¹⁶.

Det er ingen bestemmelse som hjemler møteplikt for et ordinært styremedlem eller varamedlem, men det at han aksepterer innkallingen må i alle fall sies å gi ham møteplikt. En arbeidstakerrepresentant og observatør har møteplikt med mindre vedkommende har lovlig forfall, jf representasjonsforskriften § 17, tredje ledd. Denne regelen er begrunnet med at de har akseptert vervet, og derfor må delta på styremøter. Hvis ikke hadde det ikke vært noen vits i å akseptere vervet.

¹⁵ Ot. prp. nr.23 (1996 - 1997) side 151.

¹⁶ Mads Henry Andenæs, "Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper", side 347, jf. Magnus Aarbakke med flere "Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave", 2.utgave Oslo 1998, side 535.

En tilsvarende begrunnelse kan kanskje brukes for ordinære styremedlemmer og varamedlemmer? Disse har akseptert vervet og dermed satt seg villig til de nærmere betingelsene. Kravet til forfallsgrunn kan imidlertid ikke være like strengt for et varamedlem som et styremedlem. Et ordinært styremedlem er mer forberedt på å bli innkalt, og kan innrette seg etter dette, mens et varamedlemmer ofte blir innkalt med noe kortere frist.

Ofte handler det om prioriteringer mellom styremøtet og andre aktiviteter, for eksempel fast arbeid og overtidsarbeid. Det er i alle fall ikke god nok begrunnelse at varamedlemmet ikke har lyst til å møte på styremøtet. Varamedlemmet kan heller ikke for eksempel som eneste varamedlem for et styre med to medlemmer, nekte å møte på styremøtet som et pressmiddel for å få gjennomslag for sitt syn.

Oversikten over de obligatoriske styremøtene, der man for eksempel behandler årsregnskap og årsberetning, gir en viss forutberegnelighet også for varamedlemmer. Kanskje bør møteplikten generelt være strengere for disse styremøtene enn styremøter som ikke er så lett å forutberegne. Varamedlemmet har ofte en bedre mulighet til å skaffe seg et tilfredsstillende behandlingsgrunnlag i forkant av slike møter.

Det er bare styrelederen og daglig leder som har møteplikt for generalforsamlingen, jf. asl. § 5-4 (1). Ved gyldig forfall hos styrelederen, så kan imidlertid varaleder (nestleder) få møteplikt med mindre han har gyldig forfall. Hvis det ikke er utpekt noen varaleder, så avgjør styret hvem som skal være varaleder og erstatte styrelederen på generalforsamlingen. Den som velges har møteplikt på generalforsamlingen.

4.3 Sammenkallingsrett

Utgangspunktet er at styrelederen innkaller til styremøte eller velger annen behandlingsmåte, asl./asal. § 6-19 (2), 1.punktum¹⁷. Hvis styrelederen bestemmer at det ikke skal holdes styremøte, så kan styremedlemmer likevel kreve styremøtebehandling, jf. asl. / asal. § 6-19 (2), 2.punktum. I tillegg kan styremedlemmer kreve at styret behandler bestemte saker, jf. asl. § 6-20 (2).

---

¹⁷ Tore Braathen "Selskapsrett", 2. utgave Oslo 2006, side 135.

Varamedlemmer som ikke er innkalt til styremøte har ikke sammenkallingsrett. Et varamedlem som er innkalt og ikke har akseptert innkallelsen har kanskje sammenkallingsrett. Hvis han aksepterer innkallingen, så har han i alle fall sammenkallingsrett.

Et varamedlem som har deltatt en gang på et styremøte, og det er forutsatt eller uttrykkelig avtalt at han skal erstatte et styremedlem permanent, har også sammenkallingsrett. Han har da overtatt vervet som styremedlem inntil generalforsamlingen bestemmer om det skal velges nytt styremedlem eller nytt varamedlem.

Hvis ingenting er avtalt, så har han neppe sammenkallingsrett i tiden etter styremøtet han fungerte som styremedlem. For eksempel at han har deltatt på et enkeltstående styremøte pga alvorlig sykdom hos et styremedlem, og det ikke er besluttet om varamedlemmet skal erstatte styremedlemmet permanent, så har han ikke sammenkallingsrett.

Ettersom varamedlem for arbeidstakerrepresentanter og observatører alltid erstatter observatøren, så har han ikke sammenkallingsrett etter bestemmelsen. En observatør har ikke sammenkallingsrett¹⁸, og et varamedlem for observatør kan ikke få bedre rett enn den han erstatter. For observatøren kan det kanskje gjøres gjelde tilsvarende betraktninger som for varamedlem. Hvis observatøren har erstattet en arbeidstakerrepresentant på et styremøte, så har han kanskje sammenkallingsrett på tilsvarende måte som for varamedlemmer for ordinært styremedlem.

4.4 Tale- og forslagsrett

Forslagsretten for styremedlemmer i tiden før og på selve styremøtet følger av asl. § 6-20 (2) jf ordlyden ”kreve at styret behandler bestemte saker”. I tiden før styremøtet må det samme gjelde for et varamedlem som er innkalt til styremøtet, og har akseptert innkallelsen.

Hvis varamedlemmet under styremøtet krever at styret skal behandles bestemte saker, så må det skje på et nytt styremøte. Hvis den bestemte saken skulle behandles på dette styremøtet, så vil ikke daglig leder hatt tid til å forberede saken i samråd med styreleder jf. asl. § 6-21(1),

---

¹⁸ Tore Braathen, ”Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrette”, TFR.1988, side 780

og styremedlemmene vil ikke ha et tilfredsstillende behandlingsgrunnlag jf. asl. § 6-21 (2). Hvis et varamedlem som ikke fungerer som styremedlem henvender seg til et styremedlem for å få behandlet en bestemt sak på styremøte, så er det opp til styremedlemmet om han vil kreve saken behandlet.

Taleretten under styremøtet følger indirekte av ordlyden ”behandle saker i møte” jf. asl. § 6-19 (1) jf. ”så vidt mulig delta i en samlet behandling av saker som behandles under møtet” jf. (2). Forutsetningen er selvfølgelig at varamedlemmet har akseptert innkallingen og rent fysisk møter opp på styremøtet. Hvis et varamedlem som ikke har akseptert innkallelsen innen fristen møter opp på styremøtet, og styret imellomtiden har innkalt varamedlem nr 2, så har neppe varamedlem nr 1 tale- eller forslagsrett.

4.5 Stemmerett

Styret kan treffe beslutning når mer enn halvdel av medlemmene er til stede eller deltar i styrebehandlingen, om ikke strengere krav er fastsatt i vedtektene, jf. asl. § 6-24 (1). Hvert styremedlem har en stemme.¹⁹

Et varamedlem som ble innkalt, aksepterte innkallelsen og møter på styremøtet, vil ha stemmerett. Hvis styremedlemmet som hadde fravær likevel møter, så har neppe varamedlemmet stemmerett. Heller ikke varamedlemmer som er gitt møterett, f.eks. i vedtektene, har stemmerett hvis de øvrige styremedlemmene er tilstede. Hvis varamedlemmet møter og det mangler et styremedlem, så kan kanskje varamedlemmet fungere som styremedlem og på den måten få stemmerett.

Hvis generalforsamlingen ved flertallsvalg har valgt flere varamedlemmer, så kan neppe et varamedlem nummer 2 som møter på styremøtet uten å være innkalt tildeles stemmerett, hvis et styremedlem tilfeldigvis ikke møter. Hvis varamedlem nummer 2 gis stemmerett, så overstyret styret generalforsamlingens ønske om prioritetsrekkefølge. Tilsvarende gjelder for varamedlemmer som er valgt av arbeidstakere.

---

¹⁹ Andenæs ”Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper”, 2 utgave, side 347

Observatører til styret har ikke stemmerett, jf. representasjonsforskriften § 18, andre ledd, tredje punktum. Hvis bare observatøren har fravær, så får heller ikke varamedlemmet som erstatter ham stemmerett. Hvis en arbeidstakerrepresentant i styret har fravær, så får observatøren stemmerett når han fungerer som arbeidstakerrepresentant. Varamedlemmet som samtidig erstatter observatøren får ikke stemmerett på styremøtet.

Hvis både observatør og arbeidstakerrepresentant i styret har fravær ved samme styremøte, så overtar varamedlem nummer 1 vervet som arbeidstakerrepresentant i styret og varamedlem nummer 2 vervet som observatør. De har da stemmerett i samme grad som den personen de erstatter. I slike situasjoner kan det være en fordel at styret opplyser varamedlemmene allerede i innkallingen om hvilket verv de skal tre inn i.

4.6 Protokollasjonsrett

Det skal føres protokoll over styrebehandlingen, jf. asl. § 6-29 (1). Styremedlemmer som ikke er enig i styrets beslutninger kan kreve sin oppfatning innført i styreprotokollen, jf. asl. § 6-29 (2), andre punktum, andre komma. Forutsetningen er at varamedlemmet ble innkalt og aksepterte, møter opp på styremøtet og utøver sin stemmerett.

Ingen som ikke møter på styremøtet kan kreve sitt syn protokollert. Det kan heller ikke et varamedlem som har fått møterett, men ikke stemmerett, og alle styremedlemmer er til stede. Hvis varamedlem nr 1 ikke aksepterer innkallelsen men møter likevel, og varamedlem nr 2 blir innkalt i mellomtiden, så har ikke varamedlem nr 1 protokollasjonsrett.

Et varamedlem for arbeidstakerrepresentant og observatør som ikke har deltatt på styremøtet har heller ingen rett eller plikt til å kreve sin oppfatning innført i eller til å underskrive styreprotokollen. Hvis observatøren har fravær så får varamedlemmet i likhet med observatøren ingen protokollasjonsrett. Hvis både arbeidstakerrepresentanten har fravær, så overtar observatøren hans verv og får protokollasjonsrett. Varamedlemmet trer da inn for observatøren, og får ingen protokollasjonsrett eller – plikt.

4.7 Forvaltning og tilsyn

4.7.1 Problemet

Styret er tildelt et overordnet forvaltnings- og tilsynsansvar over aksjeselskapet og dets daglige ledelse, jf. asl. § 6-12 og 6-13. I begge bestemmelsene brukes ordlyden ”styret” og ikke ”styremedlem”. Ut fra dette er det først og fremst et kollektivt ansvar det er snakk om. For å iverksette ansvaret forutsettes beslutninger truffet av styret. Asl. § 6-9 har ordlyden ”styremedlemmer” og ikke ”styret”. Dette skulle tilsi at forvaltnings- og tilsynsansvaret ikke gjelder for varamedlemmer, så lenge de ikke har fungerer som styremedlem.

En del interessante problemstillinger vil imidlertid oppstå i tilfeller der varamedlemmet faktisk har fungert som styremedlem, men i bare på f.eks. et styremøte eller flere enkeltstående styremøter over en lang periode. Hvilket omfang har forvaltnings- og tilsynsansvaret for et varamedlem som, for eksempel har fungert i de to månedene et styremedlem var syk? Hvilket omfang får ansvaret når varamedlemmet, for eksempel bare har fungert en måned ved oppstarten og en etter to år?

Varamedlemmet er jo i begge situasjoner med på å ta beslutninger, og dette skulle tilsi at forvaltnings- og tilsynsansvaret blir fullt ut aktivert. En slik argumentasjon er imidlertid noe ufullstendig. Ansvaret har jo ikke det samme innholdet gjennom hele perioden et varamedlem fungerer som styremedlem.

For det første vil det ha betydning hvilken fase aksjeselskapet er inne i. I en oppstartsfasen er det naturlig med hyppige styremøter for å planlegge ”organiseringen av virksomheten” jf. 6-12 (1). De beslutningene styret tar vil få betydning for selskapet i lang tid fremover, også etter at varamedlemmet ikke lenger fungerer som styremedlem. I en tidlig fase hender det at det bare foreligger et budsjett som styret skal forholde seg til, og kanskje ikke noe regnskap. Styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling vil således ikke være så fremtredende, fordi ingen tall blir lagt frem før i første kvartal.

Hvis selskapet har blitt drevet over noen år, så blir plikten til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling mer fremtredende. Selskapet er organisert og har fått faste

rutiner og retningslinjer for virksomheten. Styrets rolle er da inne i en fase hvor tilsyn blir dets viktigste funksjon.

For det andre vil det ha betydning hvilke beslutninger varamedlemmet er med på å treffe. Noen av beslutningene krever inngående kjennskap til saken, hvilket er komplett umulig for varamedlemmet å opparbeide seg, hvis han ikke har et visst innsyn og tilsyn allerede før han fungerte som styremedlem. Hvis varamedlemmet heller ikke tidligere har fungert som styremedlem, så kan det være en særlig vanskelig for ham å oppfylle det forvaltnings- og tilsynsansvar loven beskriver.

I de neste delene skal jeg behandle en del utvalgte problemstillinger omkring varamedlemmers forvaltnings- og tilsynsansvar.

4.7.2 Plikten til å føre tilsyn med regnskaps- og selvangivelse

En del underrettspraksis har behandlet varamedlemmers plikt til å føre tilsyn med driften av aksjeselskapet. LH. 2005 s.134284 (Hålogaland lagmannsrett) gjaldt for eksempel to brødre og deres mor som var tiltalt for økonomiske forbrytelser vesentlig knyttet til driften av et aksjeselskap. Det var bl.a spørsmål om straffeansvar etter straffelovens § 286 jf. regnskapsloven § 8-5, første ledd, for ikke å ha levert inn regnskap.

I følge asl./asal. § 6-15 (4) er det daglig leder som skal sørge for at selskapets regnskap er i samsvar med lov og forskrifter, jf. regnskapsplikten for aksje- og almennaksjeselskap i regnskapsloven § 1-2. Styret skal på sin side holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll, jf. asl. § 6-12 (3), og skal iverksette undersøkelser for å kunne utføre denne kontrollen, asl. § 6-12 (4).

Den ene broren B som var varamedlem til styret og hadde hjupet til med regnskapsføringen ble frifunnet. Begrunnelsen for dette var at de formelle forhold måtte tillegges betydelig vekt. Men hvis han reelt hadde fungert som styremedlem, så ville kanskje saken fått et annet utfall. Han ble også frifunnet for medvirkning.

Varamedlemmet bodde sammen med moren og de hadde felles husholdning og daglig kontakt. I den forbindelse ble også forhold som vedrørte selskapet drøftet, men ingen så på bror B som styremedlem. På grunn av bror A sin økonomiske fortid, ble det opprettet en konto for selskapet i Nordea bank, der B sto som fullmaktshaver. Det var imidlertid i praksis A som disponerte kontoen. Lagmannsretten fant at det ikke å kunne tillegges særlig vekt i retning av ansvar for B at han bisto moren og broren med å stifte selskapet. Alt i alt kunne ikke lagmannsretten se at B hadde opptrådt på en slik måte at han reelt måtte anses som et ordinært styremedlem.

Lagmannsretten viser med dommen at det ved ansvarsvurderingen legges vekt på de reelle forhold, og ikke bare de formelle. Utgangspunktet er imidlertid at en person som formelt er varamedlem, men som ikke har fungert som styremedlem, ikke kan holdes strafferettslig ansvarlig. Annerledes vil det kanskje være hvis han for eksempel har møterett, tale- og forslagsrett på styremøter, men ikke noen protokollert stemmerett, hjelper til med å stifte selskapet, og genrelt har en sentral rolle og innflytelse over selskapets daglige drift. I en slik situasjon vil han kanskje kunne sies å reelt fungere som styremedlem. Dommen viser i alle fall at det kreves en høy grad av aktivitet fra varamedlemmet side, før det kan holdes ansvarlig som ordinært styremedlem.

En del underrettsdommer behandler spørsmålet om et varamedlem i aksjeselskap, som ikke har levert inn årsregnskap og selvangivelse, kan settes i konkurskarantene etter konkursloven §§ 142, første ledd jf. sjette ledd punkt 2, og § 143.

Ordlyden ”formelt har innehatt eller reelt har utøvet verv som medlem eller varamedlem av styret” i § 142, sjette ledd forstås som at det ikke stilles noe krav om at varamedlemmet faktisk har fungert som styremedlem. Varamedlemmer nevnes særskilt i bestemmelsen, og et varamedlem som bare formelt har innehatt vervet som varamedlem, dvs. ikke fungert som styremedlem, omfattes av ordlyden

I følge forarbeidene²⁰ kan skifteretten, i den individuelle karantenevurderingen etter kkl. § 142, tredje ledd, ta hensyn til i hvilken grad et varamedlem faktisk har fungert som styremedlem. I juridisk teori²¹ tas det til orde for at varamedlemmer bare kan settes i konkurskarantene dersom de har møtt i styret eller tatt del i ledelsen.

---

²⁰ Ot.prp. nr.39 (1982-83) side 7.

²¹ Sjur Brækhus, ”Omsetning og kreditt 1”, 3.utgave Oslo 2005, side 197.

RG. 2004 s. 484 (Gulating lagmannsrett) gjaldt spørsmålet om konkurskarantene for et varamedlem etter konkursloven § 142 nr. 1 og 2. Varamedlem A ble ved kjennelse av tingretten satt i konkurskarantene fordi han som varamedlem i selskapets styre var ansvarlig for at selskapet ikke hadde ført regnskap og hadde unnlatt å levere selvangivelse.

Lagmannsretten opphevet denne avgjørelsen ved kjæremål. Lagmannsretten la til grunn at A ikke hadde deltatt i styremøter som styremedlem eller på annen måte hadde tatt del i forvaltningen av selskapet.

I dommen sies det at det ved avgjørelsen av spørsmålet om et varamedlems ansvar, i forhold til regnskaps- og selvangivelsesplikt, så vil det avgjørende være om vedkommende faktisk har fungert som styremedlem og tatt del i den beslutningsprosess som danner grunnlaget for regelbruddansvaret. Lagmannsretten sikter her til at varamedlemmet må ha vært med på beslutningsprosessen, dvs. saksbehandlingen og beslutningen på styremøte om godkjenning av årsregnskapet. Eller vært med på beslutningsprosesser knyttet til forvaltningen av selskapet.

Lagmannsretten legger i likhet med flertallet i LH. 2005 s.134284 (Hålogaland lagmannsrett) adskillig vekt på de formelle forhold, men utelukker ikke at reelle forhold kan føre til ansvar, og dermed etterfølgende konkurskarantene.

Resultatet i dommen må sies å være i tråd med gjeldende rett, og gi uttrykk for en god regel. Hvis varamedlemmet hadde fungert som styremedlem, og vært med på å godkjenne årsregnskapet, så kunne resultatet blitt et annet. Lagmannsretten trekker opp et viktig skille mellom varamedlemmer som har fungert som styremedlem i saker som danner grunnlag for regelbruddansvar og saker som ikke danner grunnlaget for regelbruddansvar.

Dommen må innebære at et varamedlem som formelt har fungert som styremedlem i saker som ikke danner grunnlaget for regelbruddansvar, ikke kan stilles til ansvar. Særlig i forhold til regnskapsplikten er det relativt enkelt å bevise om varamedlemmet kan holdes ansvarlig.

I forhold til mer generelle bestemmelser, for eksempel tilsynsplikten blir det vanskeligere å bevise om varamedlemmet har fungert som styremedlem og tatt del i beslutningsprosessene som danner grunnlaget for regelbruddansvaret.

Kanskje kan dommen tas til inntekt for ingen forvaltnings- og tilsynsplikt for varamedlemmer som ikke har fungert styremedlem. Likeledes bare en begrenset plikt for et varamedlem som f.eks. har fungert som styremedlem en enkeltstående gang. Et varamedlem som har fungert som styremedlem over en lengre periode må kanskje bedømmes strengere enn et som har fungert over en kort periode. Videre må det antagelig også tas hensyn til kvaliteten på den informasjon varamedlemmet har fått i forkant og under styremøtet.

På den annen side viser dommen adskillig vekt på de formelle forholdene, og dette kan begrunne tilsvarende tilsynsplikt for varamedlemmer som har fungert som styremedlem som for ordinære styremedlemmer.

I LE. 1993: 21 (Eidsivating lagmannsrett) ble skifterettens beslutning om konkurskarantene for varamedlem ikke opphevet. Varamedlemmet hevdet for lagmannsretten at hun som varamedlem til styret ikke hadde hatt foranledning til å engasjere seg aktivt i selskapet. Videre hevdet hun at hun overhodet ikke hadde fungert som styremedlem eller vært til stede i generalforsamlinger.

Lagmannsretten viser til omfanget av aksjonærlån, lønnsuttak og straffbare forhold i selskapet. Hun kunne ikke ha vært uvitende om disse forhold, og til tross for dette unnlot hun å gripe inn.

Selv om hun hadde ønsket å holde seg utenfor selskapet, så la lagmannsretten til grunn at hun i virkeligheten utad såvel som innad hadde hatt posisjon som et styremedlem.

4.7.3 Retten til å få informasjon

Det følger av asl. § 6-12 (1) at daglig leder minst hver fjerde måned, i møte eller skriftlig, skal gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Denne plikten for daglig leder til å informere styret er samtidig en rett for styremedlemmene til å få informasjon.

Ordlyden ”i møte” betyr styremøte, mens ”skriftlig..underretning” sikter til en tilstandsrapport som sendes til styremedlemmene. I tillegg til dette kan styret til enhver tid kreve at daglig

leder gir styret en nærmere redegjørelse om bestemte saker. Slik redegjørelse kan også kreves av det enkelte styremedlem, asl. § 15-1 (2).

Et styremedlem kan ikke føre tilsyn uten at det har fått fullstendig og oppdatert informasjon. Hvis styremedlemmet får informasjon, så trenger han også tid til å prosessere og undersøke denne informasjonen.

Hvis et styremedlem ikke får nok tid eller informasjon, så vil han ofte stemme i tråd med de som er mest overbevisende på styremøtet. Kanskje gis det muntlige garantier eller lovnader for å tvinge gjennom en sak på styremøtet? Hvis styrebeslutningen da får uante og uønskede følger for aksjeselskapet, så er det lett å vise til at styremedlemmet fikk tilsendt informasjonen på forhånd. Men hvem klarer å lese en rapport på f.eks. to tusen sider på tre dager og forstå alt som står der? Kanskje er mye informasjon skjult i fotnotene til saksdokumentet?

Problemet i en rekke aksjeselskaper er at styremedlemmene har tatt på seg altfor mange oppdrag. De er gjerne styremedlem i flere selskaper, og har samtidig fulltidsstilling pluss overtid hos en arbeidsgiver. Den siste tiden har det vært rettet mye kritikk mot et styremedlem i Aker Holding. Hun hadde for det første en fulltidsstilling, og for det andre var hun styremedlem i en rekke selskaper i tillegg til Aker Holding. Styremedlemmet stemte for salg av en rekke datterselskap til et annet datterselskap, Aker Solutions. Hun reagerte først på salget når hun så reaksjonen i markedet, herunder at kursen i Aker Solutions falt. Hun svarte på kritikken med at hun ikke hadde fått tilstrekkelig informasjon fra styrelederen og at han hadde løyet til henne. Saken har vist at konfliktnivået kan bli høyt hvis et styremedlem ikke får nok tid og informasjon. Man skal ikke overdrive dette, fordi det er nok ganske vanlig at styremedlemmer stemmer for et forslag etter påvirkning og subjektivitet fra den som fremlegger saken, jf. asl. § 6-21 (2).

Et annet problem, som kan være vanskelig å bevise, er at den som legger frem saken bevisst holder tilbake informasjon ved fremleggelsen på styremøtet eller i varselet. Da tar kanskje styret en beslutning på feil grunnlag?

Tilsvarende argumenter gjelder også for varamedlemmer som blir innkalt til styremøte gjerne i kort tid før styremøtet, og ikke får tid til å skaffe seg et tilfredsstillende

behandlingsgrunnlag. Mye av hans meninger vil da bygge på det som blir lagt frem på styremøtet.

I praksis sender enkelte aksjeselskaper kopi av innkallingen av ordinære styremedlemmer til varamedlemmer som ikke er innkalt, men uten tilhørende saksdokumenter. Da vet varamedlemmet i det minste når det skal holdes styremøte i tilfelle han skulle bli innkalt.

I hvilken grad varamedlemmer skal holdes informert utover dette er i siste omgang opp til selskapet å bestemme, for eksempel i vedtektene, men det er ikke vanlig å gi varamedlemmer tilgang på saksdokumenter. Et varamedlem som ikke er innkalt til styremøte trenger jo ikke mer informasjon enn den som er tilgjengelig for allmenheten. Han skal ikke stemme på styremøtet og har dermed ingen innflytelse over styrebehandlingen.

Når han først blir innkalt kan det imidlertid bli mye informasjon å sette seg inn i på kort tid, og da kan det være en fordel at han over tid er holdt oppdatert på de sakene styret har behandlet. Slik kan man hindre at varamedlemmet, når han først møter som styremedlem, ikke blir en stemmeautomat programmert av de mest dominerende i styret.

I selskaper hvor de ansatte har representasjon i styret, skal styret fastsette en styreinstruks som gir nærmere regler om styrets arbeid og saksbehandling, asl. § 6-23 (1). Instruksjonen skal bl.a. inneholde hvilke saker som skal styrebehandles og daglig leders arbeidsoppgaver og plikter overfor styret. Instruksjonen skal også inneholde regler for innkalling og møtebehandling, jf. (2). I forarbeidene sluttet Justisdepartementet seg til utvalgets forslag om at det ikke bør fastsettes nærmere minimumskrav til innholdet i styreinstruksjonen. Det er derfor ordlyden ”..skal blant annet..” blir brukt. Utformingen av styreinstruksjonen utover det som følger av ordlyden er således overlatt til selskapet.

Det er ikke uvanlig at større selskaper utarbeider en styreinstruks som leveres til både ansattrepresentanter og ordinære styremedlemmer. Orkla ASA som er registrert på Oslo Børs og har 32 000 ansatte, har for eksempel en egen styreinstruks. Styreinstruksjonen er gjort tilgjengelig for allmenheten. Instruksjonen er delt inn i tre deler: (1) Styrets ansvar og plikter, (2) Daglig leders informasjonsplikt m. v. overfor styret (3) Styrets saksbehandling.

4.8 Varamedlemmers lojalitetsplikt

4.8.1 Innledning

I denne delen skal jeg behandles noen typiske interessekonflikter varamedlemmer kan komme opp. Først behandles reglene som gjelder når et varamedlem er inhabil, og deretter lojalitetsplikten for varamedlemmer overfor selskapet.

4.8.2 Retten og plikten til å fratre som inhabil

Et styremedlem må ikke delta i behandlingen eller avgjørelsen av spørsmål som har slik særlig betydning for egen del eller for noen nærstående at medlemmet må anses for å ha fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse i saken, jf asl § 6-27 (1).

Styremedlem eller daglig leder må heller ikke delta i en sak om lån eller annen kreditt til seg selv eller om sikkerhetsstillelse for egen gjeld, jf. asl. § 6-27, annet ledd.

Første ledd angir vurderingtemaet, mens annet ledd lister noen typiske tilfeller hvor varamedlemmet vil være inhabil. Et ordinært varamedlem er omfattet av ordlyden ”styremedlem”, jfr. § 6-9. Det er også varamedlem for styrerepresentant og observatør²².

Ordlyden ”delta i behandlingen” omfatter deltagelse i saksbehandling i forkant av avgjørelsen på styremøtet, og ”avgjørelsen” er selve beslutningen styret treffer ved avstemning. Begge er grunnlag for inhabilitet. Et inhabil varamedlem som ikke er innkalt og ikke møter på styremøtet vil ikke omfattes av bestemmelsen. Et slikt varamedlem deltar ikke på styremøter og er med på å treffe avgjørelser ved avstemning.

Hvis man tolker ordlyden ”behandlingen” snevert så kan det neppe ha noe å si at et varamedlem som er gitt møterett er inhabil, så lenge han ikke har tale-, forslag- eller stemmerett²³. På den annen side er det nok mest fornuftige å tolke ordlyden vidt, slik at et varamedlem som bare er gitt møterett heller ikke kan være fysisk til stede ved behandlingen

---

²² Tore Braathen, ”Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrette”, TFR-1988, side 787

²³ Liknende situasjon i Rt. 1932: 262, side 264

og avgjørelsen av saken. Det er jo lite praktisk at et varamedlem som har møterett forholder seg helt taust eller ikke har noen form for påvirkningskraft ved å være til stede. Hvis varamedlemmet i tillegg til møteretten har både tale- eller forslagsrett, så må dette klart omfattes av ordlyden og varamedlemmet kan ikke delta ved behandlingen av saken.

Bestemmelsene i aksjelovene sier ingenting om at et inhabilt varamedlem ikke kan innkalles til styremøte. Men det inhabile varamedlemmet bør nok av hensyn til selskapsinteressen opplyse om sin inhabilitet i det øyeblikk han blir innkalt, f.eks. over telefon eller i hans aksept av innkallelsen. Er han i tvil om han er inhabil, så bør han drøfte dette med styrelederen og daglig leder i forkant av styremøtet.

Hvis det bare er i forhold til en bestemt sak han er inhabil, så kan han uten hinder av aksjelovene akseptere innkallelsen og holde seg borte når styret diskuterer og avgjør denne bestemte saken.

Det hender at aksjeselskaper har to varamedlemmer, og da er det mulighet for at varamedlem nummer 2 blir innkalt i stedet for det inhabile varamedlem nummer 1. Da vil bruken av varamedlem ha en realitet, særlig hvis varamedlem nummer 1 er inhabil i forhold til en eller flere hovedsaker som skal behandles på styremøtet.

I følge forarbeidene skal man på den annen side ikke trekke inhabilitetsreglene for langt, slik at styret blir beslutningsudyktig etter asl. § 6-24 (1) som krever at ”minst halvdel av styremedlemmene er til stede eller deltar i styrebehandlingen, om ikke strengere krav er fastsatt i vedtektene.” I aksjeselskap med styremedlem som eneste eier kan det tenkes at inhabilitetsbestemmelsene vil være uanvendelige.

Asl. § 6-27 krever videre at varamedlemmet har en ”fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse”. Det altså ikke snakk om en hvilken som helst interesse i saken. Den må gjelde et tema som er egnet til å virke motiverende på varamedlemmets eller nærstående standpunkt i saken. Videre må interessen være ”fremmed for den interesse i selskapets anliggender som følger av hans tilknytning til selskapet”²⁴.

---

²⁴ Aarbakke med flere, ”Aksjeloven og allmennaksjeloven, kommentarutgave”, 2. utgave, side 539.

I forarbeidene²⁵ uttales det at bestemmelsen etter sin ordlyd rammer tilfeller hvor en sak direkte gjelder et styremedlem. Det siktes til f.eks spørsmålet om å inngå en avtale hvor et styremedlem eller administrerende direktør er kontraktsmotpart. Tilsvarende gjelder spørsmål om å inngå avtale hvor varamedlemmet eller dennes nærstående er kontraktspart.

Hvem som er nærstående er listet opp i asl. § 1-3. Hvis styret skal behandle en sak der varamedlemmets ektefelle er kontraktspart, så er varamedlemmet inhabil etter asl. § 1-3 (1) nr 1. Tilsvarende gjelder når kontraktsparten er selskap der varamedlemmet selv eller noen som er nevnt i § 1-3, første ledd nr 1 og 2 har slik bestemmende innflytelse som nevnt i § 1-3 annet ledd” jf. § 1-5 (2) nr 3. Vedkommende som ”representerer flertallet av stemmene” for eksempel 50 % av aksjene i aksjeselskapet, altså 50 % av stemmene på generalforsamlingen, som er kontraktspart jf. asl. § 1-3 (2), nr 1 kan være inhabil.

Særinteressen kan for eksempel være at kontrakten er av stor økonomisk verdien for aksjeselskapet han har innflytelse over. I følge forbeidene er det imidlertid ikke denne interessen avgjørende.²⁶ Interesser vedkommende har i det selskap han er varamedlem i, og andre momenter som tilsier at han vil vurdere saken forsvarlig kan også tillegges betydning. Det at varamedlemmet fratrer som inhabil kan for eksempel bety at avgjørelse må tas av personer som er ”mindre kyndige enn han selv og kanskje ikke har større interesser å vareta”.

Den kontrakten som inngås kan være en type kontrakt som aksjeselskapet inngår stadig vekk med tilsvarende selskaper som varamedlemmet har innflytelse over. Dette kan tale for at varamedlemmet likevel ikke trenger å avstå fra behandlingen og avgjørelsen av saken til tross for at han har en fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse i saken

En annen typisk situasjon hvor varamedlemmet kan være inhabil er når han selv eller hans nærstående er søksmålsmotpart til aksjeselskapet han er varamedlem i. Normalt vil varamedlemmet som søksmålsmotpart ha en særinteresse, og må avstå fra behandlingen og avgjørelsen av saker tilknyttet søksmålet.

---

²⁵ NOU 1992: 29, side 154.

²⁶ NUT 1970: 1, side 121.

4.8.3 Varamedlemmers alminnelige lojalitetsplikt

Aksjelovene inneholder ikke en generell regel om varamedlemmers lojalitetsplikt.

Forutsetningen for inhabilitetsreglene er imidlertid at det kan finnes motstrid mellom varamedlemmets egeninteresser og selskapets/aksjeeiernes interesser.

Inhabilitetsbestemmelsene har et forbyggende formål, men ”rammer ikke faktisk utnyttelse av stillingen til faktisk å skaffe seg særfordeler”²⁷.

I forarbeidene²⁸ til aksjelovene uttales det at inhabilitetsreglene må ”ses i sammenheng med styremedlemmenes og administrerende direktørs alminnelige lojalitets- og aktsomhetsplikt overfor selskapet og aksjeeierne, og plikten til ikke å la selskapsfremmede hensyn motivere de avgjørelser de er med på å treffe. Denne lojalitetsplikten er kommet til uttrykk bl.a. i asl. § 6-28 (1) jf. ordlyden ”må ikke foreta noe som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning”. I forarbeidene omtales bestemmelsen som en generalklausul som gir uttrykk for prinsippet om at ingen aksjeeier skal ”usaklig diskrimineres og ingen tredjemannsinteresser skal utilbørlig fremmes til skade for aksjeeiernes felles interesser”²⁹. En rekke andre bestemmelser i aksjelovene tar også sikte på å fremme lojalitetsplikten hos styremedlemmer, f.eks. forbudet mot kreditt til tillitsvalgte jf. asl. § 8-9 jf. 8-7.

Spørsmålet er om lojalitetplikten gjelder både for varamedlemmer som har fungert som styremedlem, og varamedlemmer som ikke har fungert som styremedlem (jf. asl. § 6-9).

Varamedlemmer kan sies å være en form for tillitsmenn som skal arbeide for å ivareta aksjeselskapets interesser og andre interesser som kan være relevant for aksjeselskapet.³⁰ Dette skulle i seg selv tilsi at de har en lojalitetsplikt overfor aksjeselskapet. På samme måte som en oppdragsfullmektig som ivaretar en oppdragsgivers interesser, skal et varamedlem ivareta selskapets interesser. På den annen side³¹ kan ikke dette trekkes for langt, fordi et varamedlem har en friere stilling enn en oppdragsfullmektig. Et varamedlem trenger ikke ved

---

²⁷ Mads Henry Andenæs ”Aksjeselskaper og almennaksjeselskaper”, side 360.

²⁸ NOU 1992: 29 side 154

²⁹ NUT 1970: 1, side 123.

³⁰ Sml. Kristin Normann Aarum, ”Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper”, Oslo 1994, side 63.

³¹ Carl Svernløv, ”Aktiebolagets suppleanter”, side 94.

all tvil å rådføre seg med generalforsamlingen for å høre dens vilje. En oppdragsfullmektig må på sin side i mye større grad opptre i tråd med oppdragsgiverens vilje.

Varamedlem for arbeidstakerrepresentanter og observatører har en alminnelig lojalitetsplikt som arbeidstaker i aksjeselskapet³². Et varamedlem som også er ansatt i aksjeselskapet, men ikke er ansatterepresentant, vil også rammes av denne lojalitetsplikten uavhengig av om det har fungert som styremedlem eller ei.

Lojalitetsplikten for arbeidstakere deles inn i den positive og den negative siden av lojalitetsplikten. Den positive siden går ut på at arbeidstakeren aktivt skal arbeide for å fremme arbeidsgivers interesser. Den negative siden går ut på en plikt til å unnlate handlinger som rammer arbeidsgivers interesser. Enten varamedlemmet har fungert som styremedlem eller ei kan det komme i tilsvarende interessekonflikter.

Vervet som varamedlem har mange likhetstrekk med et arbeidsforhold. En arbeidsgiver bestemmer seg først om han skal ansette en arbeidssøker, og deretter inngås det en individuell arbeidskontrakt mellom arbeidsgiveren og arbeidssøkeren. Arbeidssøkeren er nå blitt arbeidstaker. Et styremedlem blir på sin side valgt av generalforsamlingen eller de ansatte i selskapet, og samtykker deretter til å bli varamedlem. Det foreligger et kontraktsforhold mellom generalforsamlingen/aksjeselskapet, og varamedlemmet.

Arbeidsplikten oppstår for arbeidstakeren fra ansettelsen, og tilsvarende for styremedlemmer. Et varamedlems arbeidsplikt oppstår imidlertid ikke før et styremedlem melder forfall, og da trer varamedlemmet inn i hans sted. Varamedlemmet som ikke har fungert som styremedlem kan sammenlignes med en arbeidstaker som har skrevet kontrakten, men ikke har startet i stillingen. Lojalitetsplikten gjelder også for en slik arbeidstaker.

Arbeidstakeren er ansatt for en kontraktsbestemt periode, mens vara- og styremedlemmet er engasjert for en lovbestemt periode på normalt to år, jf. asl. § 6-6 (1), første punktum og aasl. § 6-6 (1), første punktum. En vedtekstfestet periode kan være mindre enn to år, men aldri mer enn fire år, jf. asl. § 6-6 (1), andre punktum og aasl. § 6-6 (1), andre punktum.

---

³² Rt. 1990: 607 (Høyesterettsdom), side 614.

Lojalitetsplikten innenfor arbeidsretten er sterkere enn den alminnelige lojalitetsplikten i kontraktsforhold. Dette kan begrunnes med at en arbeidsavtale er mer personlig enn andre typer avtaler. Arbeidstakeren får mye informasjon i arbeidsgivers virksomhet, og det er derfor viktig at arbeidstakeren ikke misbruker eller skader arbeidsgiveren med bakgrunn i denne informasjonen. Et varamedlem som ikke har fungert som styremedlem får ikke informasjon i like stor grad som en arbeidstaker.

Et av kjerneområdene i arbeidstakernes lojalitetsplikt er å drive virksomhet i konkurranse med arbeidsgiveren. Hvis et varamedlem bruker sin stilling som varamedlem til for eksempel å rekruttere kunder til en konkurrerende virksomhet, så kan dette være illojalt overfor aksjeselskapet.

Rt-1990-607 gjaldt to ansatte i et IT-selskap som sa opp sin stilling og startet et konkurrerende selskap. Det kom senere frem at dette var noe de hadde planlagt i lengre tid. De hadde bl.a under en forretningsreise for sin tidligere arbeidsgiver rekruttert kunder til det nye selskapet. Dette var klart i strid med lojalitetsplikten og de ansatte ble idømt til å betale erstatning.

Et annet eksempel kan være at et varamedlem som tidligere har fungert i stillingen som styremedlem, og vært med på forhandlinger om å overta et annet selskap. I et slikt tilfelle kan det være illojalt å fortsette forhandlingene som privatperson med mål om å overta aksjeselskapet, uten å klarere dette med styreleder eller den øvrige ledelsen.

Rt. 1993: 300 (Høyesterett – dom) gjaldt en daglig leder som ikke hadde informert styreleder eller adm.direktør om at han forhandlet om personlig overtakelse av et firma som hans arbeidsgiver hadde forretningsforbindelse med og som det tidligere hadde villet overta. Da forholdet ble kjent, benektet arbeidstageren at han hadde ført forhandlinger.

4.8.4 Varamedlemmers taushetsplikt

Det er ingen bestemmelser i aksjelovene regulerer varamedlemmers taushetsplikt. Det må imidlertid legges til grunn at det følger av lojalitetsplikten at arbeidstakeren må opptre diskresjonært (med taushet), med mindre det gjelder informasjon som allerede er allment

kjent. Plikten gjelder bare opplysninger som varamedlemmet mottar i egenskap av varamedlem³³.

5 Virkningen ved brudd på reglene

5.1 Innledning

Virkningen ved feil og forsømmelser kan være forskjellig avhengig av hvilken rettighet eller plikt det er snakk om, og hvilke konsekvenser feilen eller forsømmelsen får. I verste fall kan feilen eller forsømmelsen bidra til at aksjeselskapet går konkurs, og på den måten påføre aksjeeiere, kreditorer eller andre et økonomisk tap. I det følgende skal jeg kort behandle erstatnings- og straffansvar som kan være relevante.

5.2 Erstatningsansvar etter aksjeloven

Aksjelovene inneholder en rekke bestemmelser som pålegger styremedlemmer erstatningsansvar. De mest iøyenfallende reglene om styremedlemmers ansvar er erstatningsreglene i asl./asal. kapittel 17. I tillegg til disse inneholder aksjelovene en rekke spesielle erstatningsregler, for eksempel asl./asal. § 2-19. De spesielle erstatningsreglene behandles ikke nærmere.

Ethvert erstatningsansvar etter norsk rett er bygget opp omkring de samme tre vilkår: (1) Et ansvarsgrunnlag, (2) Et økonomisk tap, og (3) En adekvat årsakssammenheng mellom det økonomiske tapet og den skadevoldende handling eller unnlattelse.

Etter asl./asal. § 17-1 (1) kan selskapet, aksjeeier eller andre kreve at daglig leder, styremedlem, medlem av bedriftsforsamlingen, gransker eller aksjeeier erstatter skade som de i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende.

Selv om ikke varamedlemmer er uttrykkelig nevnt i bestemmelsen, så får den likevel anvendelse på ordinære varamedlemmer og observatører gjennom asl. § 6-9. Bestemmelsen

---

³³ Mads Henry Andenæs, "Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper", side 360.

gir for øvrig uttrykk for den alminnelige regel om ansvar for uaktsomme handlinger³⁴. Den ulovfestede regelen vil omfatte varamedlem for observatør. Erstatningsansvaret for varamedlem for observatør kan også følge av arbeidsforholdet.

Ordlyden ”styremedlem” i § 17-1 jf. ”varamedlemmer og observatører” i § 6-9 forstås som at det er det enkelte varamedlemmet som kan holdes ansvarlig etter bestemmelsen, og ikke styret som organ. Vurderingen av om varamedlemmet har opptrådt forsettlig eller uaktsom må ta utgangspunkt i varamedlemmets rettigheter og plikter i styret.

Et varamedlem som ikke har fungert som styremedlem kan for eksempel bli erstatningsansvarlig for tap som skyldes brudd på lojalitetsplikten, jf. punkt 4.8.3. Tilsvarende må gjelde ved brudd på taushetsplikt som er pålagt varamedlemmer³⁵.

Et varamedlem kan ikke holdes ansvarlig for beslutninger som er truffet i styret, hvis han ikke har fungert som styremedlem. Begrunnelsen for dette er at et varamedlem som ikke fungerer som styremedlem verken har møte-, tale-, forslags- eller stemmerett.

Dette kan illustreres med LG. 2008:39560 (Gulating lagmannsrett) som gjaldt erstatningskrav fra en bank for ansvar for aksjonær/styremedlem/daglig leder/ansatt etter konkurs i aksjeselskap.

B var formelt varamedlem i malerfirma Y AS, men fungerte aldri som styremedlem. A var enestyre og styremøter ble ofte holdt som ”kontorforretninger” av ham, hvor varamedlemmet på anvisning av ham skrev styremøtereferatene. Senere ble hun også ansatt i selskapet som sekretær og litt regnskapsarbeid, og ble oppført som eier av selskapet.

Flertallet kunne ikke se at det var grunnlag for ansvar for varamedlem B, hverken direkte som aksjonær, styremedlem eller ansatt, og heller ikke i form av medvirkning eller identifikasjon. Lagmannsretten legger stor vekt på de formelle forhold knyttet til vervet som styremedlem.

Mindretallet vurderte B sin rolle annerledes. Hun var formell eier av selskapet, varamedlem til styret og aktiv i driften i hele 2004 fram til konkursen. De begivenhetsnære bevis viste at hun opptrådte som ansvarlig på vegne

---

³⁴ NUT. 1970:1

³⁵ Rt. 1964: 238 om brudd på arbeidstakers taushetsplikt.

av selskapet sammen med sin mann, A, i den korte perioden fram til konkursen. Ektefellene samarbeidet aktivt om driften av selskapet. Mindretallet kom til at B hadde en slik aktiv tilknytning til selskapet, at hun sammen med A var ansvarlig for bankens tap. Det ble vist til at hun var eier av X AS som via EME eide Y AS. Hun var for den aktuelle periode med i den daglige drift av selskapet, hadde innsyn og forståelse for hva som foregikk og hadde samtykket i de disposisjonene som A hadde foretatt.

Det kan imidlertid tenkes at et varamedlem som ikke har fungert som varamedlem likevel blir erstatningsansvarlig for beslutning som er truffet i styret, f.eks. hvis varamedlemmet forsettlig eller uaktsom gir falske opplysninger som styret bygger sin beslutning på³⁶.

Erstatningsansvaret for varamedlemmer etter § 17-1 kan lempes etter lov om skadeerstatning § 5-2, jf. asl. § 17-2, for eksempel i særlige tilfeller hvor det er ”rimelig at den skadelidte helt eller delvis bærer skaden”.

Generalforsamlingen avgjør ved alminnelig flertall jf. asl. § 15-17(1) om erstatningskrav på selskapets vegne mot dem som er nevnt i § 17-1, skal fremmes. Er det åpnet gjeldsforhandling eller konkurs, gjelder reglene i konkursloven, jf. asl. § 17-3.

5.3 Strafferettslig ansvar

Et varamedlem som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser i aksjeloven eller viser grov uforstand under utførelsen av sitt verv kan bli holdt strafferettslig ansvarlig etter henholdsvis asl. § 19-1 og 19-2. Ansvar etter asl. § 19-2 trenger ikke knytte seg til bestemmelser i aksjeloven.

I tillegg til disse bestemmelsene finnes det straffebestemmelser i straffeloven og regnskapsloven. Ansvar i forbindelse med årsregnskap og selvangivelse ble behandlet nærmere i pkt. 4.7.2.

Her kan nevnes Rt. 2008:592 som gjald spørsmålet om strafferettslig ansvar etter regnskapsloven og merverdiavgiftsloven, jf straffeloven § 62 for proforma styreleder og daglig leder for et aksjeselskap. Høyesterett opphevet lagmannsrettens dom på grunn av manglende domsgrunner. Høyesterett uttatte i dommen at selv om tiltalte reelt sett ikke

---

³⁶ Rt.1967:1248 jf. ”Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrett”, side 793.

fungerte som styreformann eller daglig leder, var ikke straffansvar utelukket. Lagmannsretten hadde ikke drøftet om skyldkravet i straffebudet var oppfylt.

I proforma-tilfellene oppstår liknende spørsmål som for varamedlem som ikke har fungert som styremedlem. I dommen brukes et sitat som er ganske treffende også for varamedlemmer:

”Hvem som rammes, beror på en tolking av det konkrete straffebud ut fra dets innhold og øyemed, sammenholdt med en nærmere analyse av den enkelte persons formelle og reelle funksjons- og ansvarsområde innen bedriften”.³⁷

---

³⁷ Svein Slettan, Lov og Rett 1980, side 517 jf. Rt. 2008-592, domspremiss 16.

6 Kildeliste

6.1 Dommer

Rt. 2008-592

Rt. 1993: 429 (Høyesteretts kjæremålsutvalg)

Rt. 1990: 607

Rt.1967:1248

Rt. 1964: 238

Rt. 1932: 262

LG. 2008:39560 (Gulating lagmannsrett)

LH. 2005 s.134284 (Hålogaland lagmannsrett)

LE. 1993: 21 (Eidsivating lagmannsrett)

6.2 Forarbeider

Ot.prp. nr.23 (1996-1997): Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)

Ot.prp. nr.39 (1982-83): A) lov om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven) B) lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven) C) lov om ikrafttredelse av ny gjeldsforhandlings- og konkurslovgivning mm

NOU.1992: 29 Lov om aksjeselskaper

NUT 1970: 1 Innstilling til lov om aksjeselskaper

6.3 Bøker

Andenæs, Mads Henry, "Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper", 2. utgave, Oslo 2006

Aarbakke Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Jan Skåre,
"Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave", 2. utgave Oslo 1998

Brækhus, Sjur, "Omsetning og kreditt 1", 3. utgave Oslo 2005.

Braathen, Tore, "Selskapsrett", 2. utgave Oslo 2006.

Jakhelln, Henning, "Oversikt over arbeidsretten", 4. utgave Oslo 2006, 2. opplag 2007.

Normann Aarum, Kristin, "Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper", Oslo 1994.

Svernlov Carl, "Aktiebolagets suppleanter", Stockholm 2002

Svernlov Carl, "Aktiebolagets grundproblem", 2. opplag Stockholm 2000

Svernlov, Carl, "Ansvarsfrihet", 2. opplag, 2008

6.4 Artikler

Braathen, Tore "Nye norske regler om ansattes medbestemmelsesrett", *Tidsskrift for rettsvitenskap*, Oslo 1988

Slettan Svein, Lov og Rett 1980, side 517